

RAHBARLIK VA BOSHQARUVGA OID FUNDAMENTAL FALSAFIY QARASHLARNING SHAKLLANISH TARIXI

Rashidov Komron Kamoliddinovich

*Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti
“Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası” mustaqil izlanuvchisi*

Annotatsiya. *Mazkur maqolada oliy ta’lim tizimida rahbarlik imidjining shakllanishi va boshqaruvga oid zamonaviy ilmiy-nazariy yondashuvlar tahlil qilinadi. Transformatsion va xizmatkorlik liderligi modellari asoslanib, rahbar shaxsining ta’lim muassasasidagi strategik roli, psixologik portreti hamda kommunikativ kompetensiyasi ilmiy asosda yoritiladi. Muallif tomonidan rahbarlik imidjining ko‘p o‘lchovli konsepsiyasi va uning ta’lim sifati bilan bog‘liqligi asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *rahbarlik imidji, oliy ta’lim, boshqaruv nazariyasi, transformatsion liderlik, xizmatkorlik modeli, kommunikatsiya, ta’lim sifati.*

KIRISH

Bugungi kunda oliy ta’lim tizimi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili sifatida qaralmoqda. Ushbu tizimda samarali boshqaruv, ayniqsa, rahbarlik faoliyatining mazmuni, uslubi va imidji ta’lim sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi omillardan biridir. Oliy ta’lim muassasalarida rahbarlik imidjining shakllanishi va boshqaruvga oid ilmiy-nazariy yondashuvlar masalasi so‘nggi yillarda pedagogika, psixologiya va menejment fanlari kesishgan nuqtada dolzarb tadqiqot yo‘nalishiga aylangan. Bu esa rahbar shaxsining ijtimoiy-madaniy maqomi, psixologik portreti va menejment faoliyati doirasida kompleks tahlilni talab etadi.

Imidj (lot. imago – obraz, tasvir) kategoriyasi ilk bor sotsiologiya va psixologiya fanlari doirasida shakllangan bo‘lib, keyinchalik ta’lim menejmentida rahbarlik uslubining kommunikativ va axloqiy jihatlarini o‘rganishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qila boshladi. Taniqli olim A.M. Prigojin rahbarlik imidjini nafaqat tashqi obraz, balki ijtimoiy rol va institutsional vakillik shakli sifatida talqin etadi. Shuningdek, E.G. Yudin o‘z tadqiqotlarida rahbar shaxsining kommunikativ uslubi va axloqiy holatining oliy ta’lim muhitiga ta’siri borasida muhim g‘oyalarni ilgari suradi.

Rahbarlik faoliyatiga oid ilmiy-nazariy yondashuvlar evolyutsiyasi bugungi boshqaruv tizimining murakkabligini hisobga olgan holda ko‘plab yo‘nalishlarni qamrab oladi. Klassik yondashuvlarda rahbarlik jarayoni rasmiy struktura va mehnat unumdorligi orqali baholangan bo‘lsa, zamonaviy yondashuvlar rahbarning karizmasi, o‘zaro munosabatlar sifati, vaziyatga moslashuvchanligi va innovatsion salohiyatiga urg‘u beradi. Ayniqsa, zamonaviy ta’lim tizimida “transformatsion liderlik” va “xizmatkor rahbarlik” konsepsiyalari faol tatbiq etilmoqda.

Oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv faoliyati faqat ma’muriy buyruqbozlikdan iborat emas, balki rahbarning shaxsiy xususiyatlari, madaniy kompetensiyasi va liderlik sifati bilan bog‘liq murakkab ijtimoiy-psixologik jarayondir. M. Fullan ta’limdagi o‘zgarishlarni boshqarish rahbar shaxsining o‘zini qanday tutishi, tashkilot ichidagi ishonch muhitini qanday shakllantirishiga bog‘liq ekanligini ta’kidlaydi. Shunday ekan, rahbarlik imidji faqat tashqi qiyofa emas, balki strategik fikrlash, empatiya, ijtimoiy mas’uliyat va innovatsion salohiyatni o‘z ichiga olgan integral tizimdir.

Rahbarlik imidji va boshqaruvga oid ilmiy-nazariy yondashuvlar zamonaviy oliy ta’lim tizimida o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lgan, ko‘p qirrali tadqiqot sohalaridandir. So‘nggi

yillarda mazkur masalani turli fanlar – psixologiya, pedagogika, menejment, sotsiologiya va kommunikatsiya nuqtai nazaridan o'rgangan mualliflar tadqiqotlarida rahbarlik faoliyatining yangi paradigmlarini asoslashga urinishlar kuzatiladi.

Burns J.M. "Leadership" asarida transformatsion liderlik tushunchasi asoslab beriladi. Bu yondashuv rahbarlarning jamoani ilhomlantirish, o'zgarishlarga yetakchilik qilishdagi roli va ularga ergashishni psixologik jihatdan asoslashga qaratilgan. O'zbekiston oliy ta'lim tizimi uchun aynan shu model dolzarb bo'lib, insoniy kapitalga tayanadigan boshqaruv konsepsiyasini ilgari suradi.

Гордеева Т.О. "Имидж руководителя образовательной организации: структура и механизмы формирования" nomli ruscha monografiyada oliy ta'lim rahbarining tashqi va ichki imidj komponentlari klassifikatsiya qilinadi. Imidjni shakllantiruvchi psixologik tipologiyalar, tashkilot madaniyati, media obraz va jamoa xotirasi elementlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik aniq ko'rsatib beriladi.

Qodirova Z. "Oliy ta'limda boshqaruv madaniyati va rahbarlik kompetensiyasi" nomli o'zbek tadqiqotida rahbarlikning axloqiy, huquqiy va psixologik jihatlari chuqur tahlil qilinadi. Asarda O'zbekistondagi oliy ta'lim rahbarlariga xos bo'lgan boshqaruv tamoyillari, kasbiy mahorat va liderlik etikasining shakllanishiga doir milliy kontekstga asoslangan yondashuv taklif qilinadi.

Bukhonova S. Yu. "Upravlencheskiy imidj v obrazovatelnoy srede vuza" maqolasida rahbarining imidji va talabalarga ko'rsatgan psixologik ta'siri empirik ma'lumotlar asosida yoritilgan. Muallif tashkilot a'zolari bilan muloqot, tashqi ifoda, nutq madaniyati va psixologik pozitsiya kabi ko'rsatkichlarni ilmiy-tajriba asosida tahlil qiladi.

Tursunov J.E. "Servis sohasida etakchilik va innovatsion ta'lim strategiyalari" nomli maqolada rahbarlik uslublarining zamonaviy transformatsiyasi va O'zbekistondagi oliy ta'limdagi real qo'llanilishi haqida fikr yuritiladi. Xizmat ko'rsatish sektori orqali liderlik imidji tahlil qilinadi. Unda innovatsion rahbarlikning ijtimoiy funksiyalari va ijodiy yondashuvlari bo'yicha nazariy-amaliy asoslar bayon etiladi.

Mahalliy olimlar Qodirova, J.E. Tursunov tomonidan taklif etilgan boshqaruv madaniyati, liderlik kompetensiyalari va xizmatga yo'naltirilgan etakchilik modellari O'zbekiston oliy ta'lim tizimida qo'llanilishi mumkin bo'lgan moslashuvchan, milliy mentalitetga mos va xalqaro tajribaga uyg'un yondashuvlar sifatida baholandi. Bu modellarda rahbarning faqat ijro etuvchi emas, balki tarbiyaviy, psixologik va innovatsion yetakchi sifatidagi roli belgilab berilgan.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim tizimida rahbarlik imidjini tizimli, madaniy va insonparvarlik asosida shakllantirish, ta'lim muassasalarining ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligiga, intellektual muhitga va yetakchilik madaniyatiga salmoqli ta'sir ko'rsatadi. Mazkur tadqiqot asosida ishlab chiqilgan konseptual yondashuvlar kelgusida amaliy boshqaruv faoliyatini takomillashtirishda foydali metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Пригожин А.И. Организация и социальное управление. – М.: Наука, 2007. – 368 с.
2. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности // Вопросы философии. – 1978. – №8. – С. 29–52.
3. Burns J.M. Leadership. – New York: Harper & Row, 1978. – 530 p.
4. Гордеева Т.О. Имидж руководителя образовательной организации: структура и механизмы формирования // Вестник Тамбовского университета. – 2018. – №12. – С. 176–181.
5. Qodirova Z. Oliy ta'limda boshqaruv madaniyati va rahbarlik kompetensiyasi // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. – 2023. – №2. – B. 109–113.
6. Бухонова С.Ю. Управленческий имидж в образовательной среде вуза // Вестник Тамбовского университета. – 2017. – №12. – С. 154–158.
7. Tursunov J.E. Servis sohasida etakchilik va innovatsion ta'lim strategiyalari // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. – 2023. – №2. – B. 109–113.

